VOERENS BLAEDSJE

België - Belgique
PB 3790
12/3795

nr. 71 — juli, augustus, september 2021

Heem en Natuur Voeren

Natuurlijke grenzen

De Voerstreek heeft dan wel niet veel agrarische bedrijven meer, maar er is natuurlijk nog steeds het mooie grasland. En elke keer kan ik ook met genoegen de bedrijvigheid waarnemen die in het voorjaar, zo rond Pinksteren waar te nemen is wanneer het gras weer fris en hoog in de weilanden staat en de forse tractors af en aan rijden om het gras te maaien, te wenden, op te rapen en af te voeren. Die bedrijvigheid past in onze omgeving en is volstrekt geaccepteerd. Het is ook spannend om te zien of de weersomstandigheden de oogst goed mogelijk maken en het aanzicht van de gemaaide en lege weilanden geeft een opgeruimd gevoel. En de volgende fase doet haar intrede. Tegenwoordig betrap ik mij er al snel op dat ik zou willen dat het mooi geoogste gras inderdaad het enige voedsel zou zijn dat onze koeien eten en dat de beschikbaarheid van het gras de grens stelt aan het aantal koeien dat we hebben. Dat er nog overtuigende natuurlijke grenzen zouden zijn.

Het is jammer dat het ons tegenwoordig vaak moeite kost om plezier te beleven aan het bestaan en het werken van de agrarische sector. Veel mensen hebben het gevoel dat de sector, in de vorm die door de ontwikkeling ontstaan is, niet echt goed meer past in onze maatschappij en onze natuur. Dat geeft ongemak. Natuurlijk zal niemand de noodzaak ontkennen van de zorg voor ons voedsel, dat is de kwestie niet. Het gaat veeleer om de vraag hoe de agrarische productie beter in overeenstemming gebracht wordt met andere waardevolle aspecten van ons leven op deze aarde. Dat ongemak is inmiddels wijd verspreid en kan niet eenvoudig ontkend worden. Het ongemak overwoekert de beelden van een romantisch boerenbedrijf, waar in de cyclus van de jaargetijden het werk en het leven geordend waren.

(vervolg op pagina 587)

582 Natuurlijke grenzen
583 Woorden van vroeger
584 De Schans in Moelingen
585 Welkom speelbeek Lankwater
587 Plastic in de Maas
Basiscursus snoeien van fruitbomen
588 De biefstukzwam, te mooi om op te eten
Reactie: Armin Laschet
589 Klaprozen en purperorchis

Voor € 15,- ben je een jaar lang lid!

Het Voerens Blaedsje is het kwartaalbericht van **Heem en Natuur Voeren**.

Secretariaat: Ingrid Briers, De Plank 85, 3790 Sint-Martens-Voeren
secr@heemennatuurvoeren.be

https://heemennatuurvoeren.be
IBAN: BE10 7353 5203 4004 BIC: KREDBEBB

Samenstelling en eindredactie: Rik Palmans, Sint-Pieterstraat 7, 3792 Sint-Pieters-Voeren, rik@heemennatuurvoeren.be

Aan dit Blaedsje werkten mee: Liselotte Bollen, Ingrid Briers, Joep Buysen, Ferdinand Mertens, Rik Palmans, Rita Plattau, Jos Tuerlinckx, Elza Vandenabeele.

Afgiftekantoor 3790 Voeren, Erkenningsnummer P 303632
Verantwoordelijke uitgever: Rita Plattau, Ketten 13, 3798 's-Gravenvoeren

Woorden van vroeger

Vandaag hebben we een ruime keuze aan instellingen waar we terecht kunnen voor medische zorgen. Maar enkele die in Voeren al heel lang bekend zijn (en waar we in de *Voerense Dieksjonnaer* verwijzingen naar vinden):

Bavière: een ziekenhuis in Outremeuse (Luik), opgericht door Ernest de Bavière, prins-bisschop van Luik (1554-1612). Dit hospitaal werd aan het einde van de 20ste eeuw gesloten.

Dae haant ze nao Bavière braat (Die hebben ze naar het Bavière ziekenhuis gebracht).

a g'n Èkske: ziekenhuis in Moresnet, geboorteplaats van veel oost-Voerenaars in de 20ste eeuw. Tegenwoordig is er nog steeds een bedevaartsoord.

Ruuf: gesticht in Henri-Chapelle. Psychiatrisch ziekenhuis van de paters Lazaristen van Theux na 1907 in het kasteel Ruyff.

Dae haant ze gaans dääoree nao Ruuf braat (Die hebben ze helemaal in de war naar Ruyff gebracht).

Als je wilt kun je tegenwoordig nog steeds terecht in de nabijgelegen Clinique Psychiatrique des Frères Alexiens (foto hiernaast), Rue du Château de Ruyff, gelegen aan het Ruyff-riviertje.

Julien Geelen stuurde in:

Sjörvele: schilfers. *Doe höbs sjörvele op dienge kop* (Je hebt schilfer op je hoofd, roos, haarschilfers).

Ströj dienge pjedsjtaal mit haotsjörvele (Strooi je paardenstal met houtkrullen, schaafsel).

In coronatijd maakten we al een opsomming van Facebook-pagina's over Voeren. Een heel populaire pagina is *Het Geheugen van Voeren*. Onlangs stelde Jean Lorquet daar eens de vraag: wie kent nog echte oude woorden van vroeger? Er kwamen royaal 800 reacties. Veel woorden staan al in onze *Dieksjonnaer*, maar er konden ook behoorlijk wat woorden toegevoegd worden. Zoals:

vitrieng: vitrine, etalage.
sjaarsmoel: mond zonder tanden.
mekaniek: rem van een hooiwagen.
Ow zaeg: oude zaag, zeurpiet, zeveraar.
giefsjieter: gifschijter.
sjpreenk: bron.
baoën: bron.
Sjaef luuj pese och: Scheve mensen pissen ook. Al is iets of iemand niet perfect, kan het toch voldoen aan de eisen of wensen).
Sjeef en sjael: scheef en scheel, schots en scheef.
D'r paol sjerpe: de paal scherpen, van een scherpe punt voorzien.
Zever ee pekskes: sever in pakjes, onzin.
Zienge plang trèkke: zijn plan trekken, zich redden, zich er doorheen slaan. Belgisch Frans: *Tirer son plan*.
Ee g'nne plang laote: laten zitten, niet helpen.
'n dieke paans, d'r paans vol: een dikke buik, de buik vol.
Dienge gaar sjteet op: Je gulp staat open.
'n beujd höj: een bussel hooi, manueel samen gebonden.
flats: een vrouw die niets goed doet.
seules: idioot.
D'r duvel te loeës: de duivel te slim af, sluw, geslepen.
'n Sjtèm wie 'n hangkaas: een stem als een hangkast, hees
'n sjtèm wie'ne hoond: een stem zoals een hond, hees
Hae waor in 'n oeër gesjaore: Hij zat met de gebakken peren.
iemelek: flauw, eentonig van smaak.
Sjtómmen os: stomme os, scheldnaam.
knab: boterham. nl: verwant aan knapzak? Hierin komt knap van het middelnl. *cnappen* = stukbijten met de tanden.
fillet: draagtas, boodsschappentas.
kommisjes: boodschappen.
drekskiebel: vuilnisbak, afvalemmer.
E moondwerk wie 'n zessel: een zeer mondig, ongemanierd iemand.
vjaas ('s-Gravenvoeren): verbandwindsel.
trottinèt: autoped, step. *De Trottinet*: personentreintje van Visé naar Montzen.
swies: ordehandhaver in de kerk, vergelijk de Zwitserse Garde bij de Paus.
taegesjtriej: niet akkoord gaan.
tanketoe: steeds.
traampele: was vrouwenwerk in hooizolder, waarbij het losse hooi platgetrapt of platgelopen werd om meer stapelruimte te hebben.
emes sjtieve: iemand stijven, iemand nog gelijkgeven in zijn vergissing of aanporren om iets te blijven doen.
plak: plaat (ijzer). Ook kentekenplaat.
Gèng platsj mie: geen plaats meer, als men teveel gedronken heeft.
Doe höbs zieëker 'n plong gesjprónge: Bij jou is zeker een zekering gesprongen, niet goed wijs.
porpakèt: bagagedrager van een fiets.
reuraarsj: soort omelet met spek, melk, meel.
sjliem: slijm.

sjlow: sloot.
sjrieëm: kras.
D'r piëpelcarrousel: de rups op de kermis.
Gaang 'ns kieke wat dao los is mer hiel miskwaanses he, laot dich neet zieë he: Ga eens kijken wat er aan de hand is, maar voorzichtig he, laat je niet zien he!
Mer mie good om an e laok te sjtoeë oe niks in kumpt: Nog maar goed om aan een gat te staan waar niks in komt, nutteloos. Komt uit de hooitijd waar het hooi met de riek door het *hösjtellaok* op de hooizolder werd opgestoken. Binnen op de hooizolder stond dan iemand te wachten om dat hooi op te vangen en weer te verplaatsen op de zolder, te *bermen*.
hösjtellaok: hooizolderraam.
kruusj: melkbus. Er waren boeren die de kruiken maar voor twee derde vulden om aan buren te laten uitschijnen dat de koeien veel melk gaven. De melkophaler Jaak Janssen was *väör te verrèkke* omdat hij zich verhief aan te lichte kruiken.
howmow: ronddraaiende windstoot, wervelwind.
kalot: pet.
kanteneer: kantonnier, wegwerker.
klak: pet.
Knoebele oonder g'n erm: knobbels onder de armen. Gezegd van iemand die niet graag werkt. Inderdaad kunnen wel de lymfeknopen onder de oksels zwellen bij ongewoon werk.
Loeës hoondere lègke och ee g'n nietele: Slimme kippen leggen ook in de netels, doen alsof men slim is.
Ich höb mich dizze mörge 'n goj ouwerwètse friekasej dree gehouwe: Ik heb deze ochtend een goede ouderwetse omelet met spek gegeten. fr: *Fricassée*.
Zoepe wie 'ne kaarhings: zuipen als een karhengst.
freng: rem. fr: frein.
Aafgemète trèd (afgemeten tred, verwaand).
Dan is d'r bok vèt (dan zal het stuiven).
ranzjappel (Moelingen): sinaasappel.

Joep Buysen

De Schans in Moelingen

Recent verscheen een stuk over de stuw van Visé in de publicatie *Uit Eijsdens Verleden*, nummer 158 van maart 2021. Dit artikel is vertaald, in het Frans verschenen in *Le Papegaie, le journal des Anciens Arquebusiers de Visé*, in september 2020. Franse tekst van Eddy Bruyère, vertaling van Anne-Mie Beckers. De Franstalige tekst bevat meer foto's en voetnoten.

Uit dit artikel ga ik putten om u een en ander te vertellen over de bouw van de stuw, de elektriciteitscentrale en de brug bij de Schans in Moelingen.

De eerste plannen voor deze stuw en brug dateren al van 1912. Pas in 1976 startten de werken. Een stuw met brug en elektrische centrale. Een waterval van bijna acht meter. Er zijn vier turbines die ongeveer 60 MWh per jaar produceren. De stuw wordt bediend vanuit Yvoz-Ramet.

De Berwijn mondde uit op de plaats van de brug. Ze werd naar het noorden verlegd en kwam daardoor dichter bij de Schans te liggen. In 1985 kon je al te voet of met de fiets over de brug. Daarna volgde het autoverkeer. De vistrap werd er in 1999 aan toegevoegd. Hier worden de visstand en -migratie onderzocht. Jaren geleden heeft Heem en Natuur er een bezoek aan gebracht.

Wat beide artikels niet vermelden is dat er plannen waren om de Maas stroomafwaarts van de dam recht te trekken. Dat zou het rendement aanzienlijk verhoogd hebben. Dan zou ook het grootste deel van de Schans in Moelingen afgegraven worden. We richtten een 'Schanscomité' op. Uiteindelijk ging de rechttrekking niet door omdat Nederland geen grondgebied wou afstaan zonder dat ze daar voordeel aan hadden. Dat werd beslist op een erg officiële vergadering op het provinciaal Gouvernement in Maastricht. Schans gered!

De kelders van het Oostenrijks douanekantoor waren toen nog intact maar zijn door de erosie van de verlegde Berwijn weggevreten. Het Schanscomité heeft gered wat kon, de vondsten zijn door de Limburgse archeologische dienst overgenomen.

De laatste jaren waren er contacten tussen de gemeenten Eijsden en Voeren betreffende de Schans. Ze resulteerden in twee borden met uitleg, één langs de weg naar Eijsden en een ander langs de weg naar de Maas.

Elza Vandenabeele

De Schans, ook bekend als de Elvenschans of Navagne, is het stukje Moelingen aan de rechteroever van de Maas. Ooit lag hier een kasteel dat de Spanjaarden in 1634 ombouwden tot een fort om de toegang naar Maastricht te controleren. In 1674 lieten de Fransen het weer slopen. Toen het Spaanse gezag over de Zuidelijke Nederlanden overging naar de Oostenrijkse Habsburgers, lieten die er (in 1717) een nieuw tolkantoor bouwen. Tijdens de Franse bezetting (in 1798) werd het gebouw verkocht aan een ondernemer uit Luik. In 1874 werd het een buitenverblijf van de familie Dessain uit Mechelen. Toen de Duitsers op deze plek in 1914 de Maas overstaken, werd dat volledig vernield.

Welkom speelbeek Lankwater

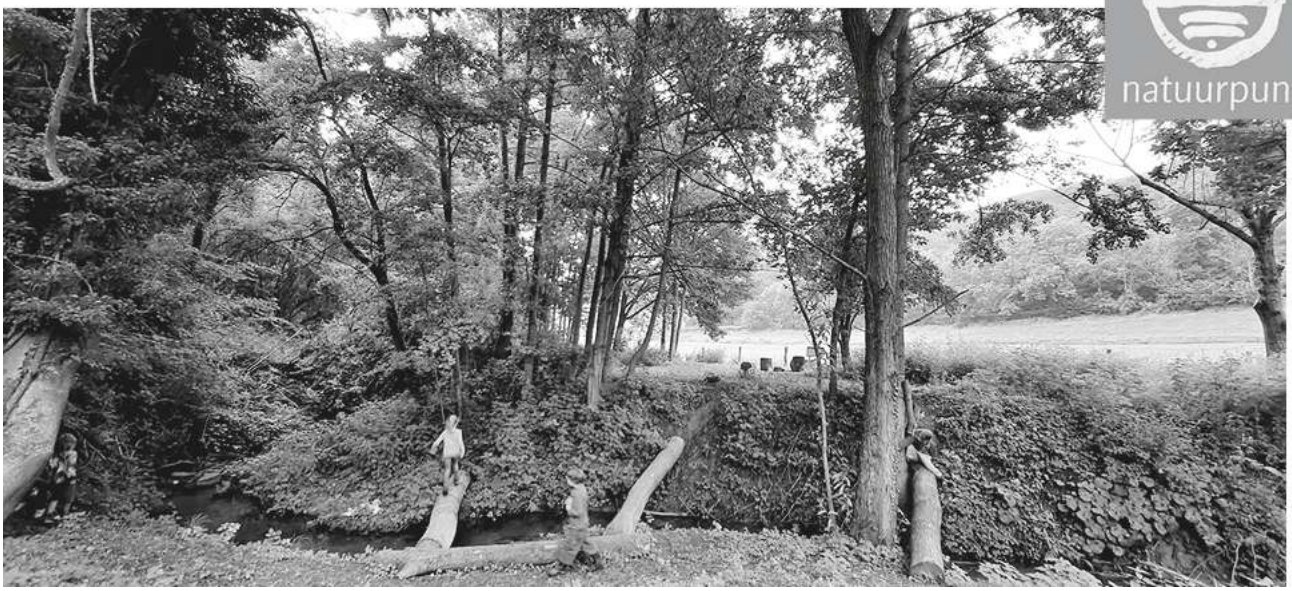

Dat de overheden in onze gemeente sterk hebben ingezet op speelnatuur is wel duidelijk. De speelbossen en speelboomgaard zijn gelukkig al wat gekend bij de Voerenaars, en ook toeristen maken er graag gebruik van. Sinds kort is Voeren een speelzone rijker: ook in Altenbroek heeft Natuurpunt een plek aangeduid waar kinderen vrij mogen ravotten, en dit aan het Lankwater (de oude benaming die Voerenaars vroeger gebruikten voor de Noor).

Maar waarom is dat nu eigenlijk nodig, zo'n speelzone? Spelen kinderen dan niet vanzelf lekker buiten? Blijkbaar niet (meer). Die signalen bereikten de wereld in 2005 toen Richard Louv met zijn spraakmakende boek *Het laatste kind in het bos* aandacht vroeg voor een nieuw fenomeen bij de hedendaagse jeugd. Hij sprak van een *Nature Deficit Disorder*, oftewel een aandoening die verwijst naar het verdwijnen van pure natuurervaringen in ons leven en diverse klachten tot gevolg. Sindsdien zijn er wereldwijd diverse studies uitgevoerd, en de resultaten zijn frappant. Allereerst blijkt uit de ruwe cijfers dat kinderen inderdaad steeds meer tijd binnenshuis doorbrengen ten koste van het buitenspelen. Die dramatische cijfers zijn zorgwekkend. Buitenspelen is een belangrijke schakel in het verkrijgen van voldoende lichamelijke activiteit. De groeiende cijfers van kinderen met obesitas in alle leeftijdscategorieën en in alle lagen van de bevolking liegen er niet om: kinderen bewegen veel te weinig. Kinderen die minder buitenspelen dan leeftijdsgenootjes hebben bovendien significant meer last van bijziendheid, paniekaanvallen, aandacht stoornissen zoals AD(H)D, depressies, allergieën, en motorische ontwikkelingsstoornissen. Ook het omgekeerde is te zien in de cijfers. Keer op keer komen onderzoekers tot dezelfde conclusie: tijd buitenshuis doorbrengen is geweldig goed voor koters. Ze zijn fysiek én psychologisch gezonder, meer geconcentreerd, socialer, veerkrachtiger, creatiever én innovatiever.

Voor sommigen is dit wereldschokkend nieuws, maar in mijn boerenverstand, is dat nogal wiedes! Onze mensheid groeit al miljoenen jaren op in nauw contact met de natuur die ons omringt, en met elkaar. Met de komst van de landbouw de laatste 10.000 jaar weliswaar in een meer sedentaire levenswijze, maar desalniettemin in nauw contact met de natuurelementen en al wat leeft, groeit en bloeit op de boerderij. Laat dat nu net de laatste pakweg 100 à 200 jaar in een exponentieel tempo afgenomen zijn. Als je het in langer tijdsperspectief ziet, is de mensheid (en haar jeugd) in een vingerknip 'ineens' binnen gaan leven. En niet zomaar binnen, neen, we worden opgeslokt door zoemende, flitsende apparaten die kinde-ren stil houden, ver weg van creativiteit en exploratie. Een generatie 'helicopterouders' (zoals pedagogen ze graag noemen) laat hun kinderen boven-dien zo risicoloos mogelijk opgroeien: de gezonde ouderlijke hang naar veiligheid en overzicht schiet door in een ongezonde drang naar controle die erg beklemmend is

Ruimte, tijd en vrijheid voor kinderen

Gedurende de vele jaren dat ik met klassen de natuur in trek en dat ik zelf mama mag zijn van enkele heerlijke schepsels, heb ik voor mezelf een adagium ontwikkeld dat ik als toetssteen gebruik. Ik stel mezelf de vraag: kregen mijn kinderen/ de leerlingen voldoende **ruimte, tijd en vrijheid** (vandaag/ tijdens de activiteit)? Een opgroeiend kind heeft ruimte nodig. Open ruimte om zich in te bewegen, groene ruimte liefst, een ruimte die uitnodigt, een landschap dat zich ontvouwt, verrast en telkens het Nieuwe aanbiedt. Maar ook figuurlijke ruimte, ademruimte, geen wijzend vingertje als helicopter boven het hoofd, die controleert of alles wel goed gaat. Tijd ook, om zelf te ontdekken, zonder vooropgesteld doel, zonder tijdsdruk. De natuur heeft geduld en is vergevingsgezind. Hier hoef je niet te presteren. Deze vlinder vliegt misschien weg, maar een volgende komt alweer voorbij. De beek stroomt en blijft stromen. Deze tak breekt af, een nieuwe groeit terug. En vrijheid, om zichzelf te zijn, om iets uit te proberen, om te falen en opnieuw te proberen, vrijheid om te nietsen, om zich vuil of nat te maken als dat past. Ruimte, tijd, vrijheid. Ruimte, tijd, vrijheid. Ruimte, tijd, vrijheid. Een mantra bijna, die ik stiekem soms ook op mezelf toepas... Een beetje moe, triest of ziek? Gun jezelf ruimte, tijd, vrijheid. Je zal zien… het werkt altijd!

De speelbeek ligt halverwege tussen de Vitschen en het kasteelpark van Altenbroek.De realisatie ervan had nogal wat voeten in de aarde. Eerst dachten we dat er projectmiddelen voor waren, maar dat bleek een misverstand. Desondanks gingen we dapper verder en dankzij de inzet van velen, is een minimale realisatie tot stand gekomen. De Natuurpuntploeg van Borgloon deed haar uiterste best en werkte efficiënt en enthousiast door aan een trapje, een nieuw raster, een gloednieuwe brug. Vrijwilligers Marc Cuppens (foto) en zijn zoon Koen, beide bedreven houtbewerkers, gaven het geheel een artistieke en persoonlijke toets met tot de verbeelding sprekende houten sculpturen en de zelfgemaakte banken. De banken werden vervaardigd uit een eik in Altenbroek, die begin 2021 omviel bij een storm en gevaarlijk over een wandelpad terecht was gekomen.

Sponsor AS Adventure financierde een prachtige picknickbank. En de leerlingen van de Landelijke Steinerschool Voeren hielpen met het aanduiden van het Avonturenpad d.m.v. de plakkaatjes met de groene ruitjes.

voor het opgroeiende kind. En de maatschappij, met haar preventie-adviseurs, doet gretig mee. Geen wonder dat dit effect heeft op de ontwikkeling van kinderen (en in het verlengde daarvan op het algemene welzijn van de hele mensheid).

Onze kinderen zouden dus best wat meer terug buiten spelen voor hun dagelijks portie 'vitamine natuur'. Alleen zijn de kansen daartoe in een sterk verstedelijkte samenleving erg ingeperkt. Waar jongens en meisjes vroeger op jonge leeftijd buiten gingen ravotten, op straat konden spelen en de buurt mochten ontdekken met stukken ruig onbeheerd niemandsland (ik spreek nog over mijn eigen generatie!), zitten kinderen de dag van vandaag meer en meer binnen. De straten worden onveilig bevonden, stukjes pure natuur verdwijnen dagelijks, her en der worden braakliggende terreinen 'opgekuist' en bebouwd, en meer en meer tuinen zien er uit als kale vlekken woestijngroen afgewisseld met kiezel en beton. Kindnabije natuur wordt in een rotvaart zeldzaam. Kan Europa dit habitattype in haar richtlijnen opnemen alsjeblief?

Minder en minder natuur voor het rondstruinende kind, maar ook minder en minder natuur voor tal van bijzondere fauna en flora. Terwijl ons landschap vroeger vol was van soorten en verstoring beperkt, is er nu sprake van verstedelijking, versnippering en industrialisering (ook van de landbouw) met een grote afname van natuurkwantiteit én –kwaliteit tot gevolg. De kleine 'vlekjes' natuurgebieden die overschieten worden intensief gebruikt door recreanten, en de aanwezige natuurwaarden staan sterk onder druk. Geen wonder dat 'blijf op het wandelpad' de voorbije decennia als richtlijn gold in alle natuurgebieden.

En toch… 'blijf op het wandelpad' is het bij voorbaat fnuiken van alle goesting die een kind heeft wanneer de Natuur inviteert en inspireert. En daarom dus… daarom hebben we speelzones nodig. Natuurbeheerders kunnen bekijken op welke plekjes dit geen of weinig schade berokkent. Zo weten we zeker dat verstoringsgevoelige soorten de rust krijgen die ze nodig hebben, en dat jonge gezinnen in alle gemoedsrust kunnen beleven en exploreren. Op plekken waar staat 'hier mag het, kom en speel'. Plekken waar helicopterouders uitgenodigd worden hun kind de ruimte, tijd en vrijheid te geven. Natuur op kindermaat waar je in bomen mag klimmen, bessen kan proeven, over een beek kan slingeren, een put mag graven, waar takken toverstokken zijn, bootjes, hutten of pijlen. En op langere termijn, zal het resulteren in een gezondere, leergierige en meer samenwerkende jeugd.

Nog nooit met je (klein)kinderen naar een speelbos, speelboomgaard of speelbeek geweest? Laat je deze zomer dan eens inspireren door de creativiteit en fantasie die kinderen uit de natuur naar boven toveren, en wie weet waan je jezelf terug even kind! Een échte aanrader!

Liselotte Bollen

Windturbines tussen Warsage en Voeren

Engie-Electrabel heeft een aangepast voorstel klaar (Vortex heeft zich teruggetrokken en doet mee met Engie). Het betreft nu zes windmolens (vorige keer vijf) in dezelfde buurt (spoorlijn) en met een maximale hoogte van 150 meter. Waarschijnlijk hebben ze zich nu beter ingedekt tegen alle mogelijke bezwaren, die nog ingediend kunnen worden tot 15 augustus.

De plannen zijn te raadplegen via de website van de gemeente Dalhem: https://www.dalhem.be.

Plastic in de Maas

De Maas is de meest met plastic vervuilde rivier van Vlaanderen en Nederland, lezen we in De Standaard van 15 juni 2021. De Nederlandse onderzoekster Sylvia Spierts bracht in kaart hoeveel plastic afval de rivieren vanuit het binnenland naar de zee brengen. Op de oevers van de Maas op de grens tussen Belgisch en Nederlands Limburg blijkt het meeste troep te liggen. Dat de afzetting op de oevers daar bijzonder hoog is, komt ook door het 'dynamische karakter' van deze rivier: het peil kan heel sterk variëren, waardoor er in de oeverzone veel bezinking kan plaatsvinden. Daardoor raakt dat afval tenminste niet meer in de Noordzee, maar een fraai uitzicht levert het niet op aan de Maasoevers.

Dat merk je ook bij de monding van de Berwijn in Moelingen, vooral als het peil van de Maas op het einde van de winter weer begint te zakken. De struiken langs de oever zijn dan 'gedrapeerd' met stukken plastic in alle kleuren en grootten. Of ga eens kijken op het punt (in Eijsden) waar de Voer via een duiker onder de autosnelweg door gaat. Een groot deel van het (drijvende) plastic kan niet door de duiker en verzamelt zich in een bassin ervoor. Minstens eenmaal per maand moeten ze er met een grijper alles uit verwijderen.

Spiers vermoedt dat een groot deel afkomstig is van opengebarsten vuilniszakken, dus wellicht gedumpt vanaf boten en kades. Daarnaast viel de grote hoeveelheid sanitair afval op, zoals maandverband en vochtige doekjes.

Vrijwilligers helpen regelmatig om op te ruimen. (De foto hierboven is genomen in 2018, in Moelingen.) Zo is de afgelopen vijf jaar al meer dan 100 ton afval langs de Maasoevers opgehaald.

Rik Palmans

(vervolg van pagina 582)

Velen van ons hebben het romantische beeld nog meegekregen vanuit hun jeugd en hebben vaak een afkomst die geworteld is in de landbouw. De jaarcyclus en vooral ook de arbeidsmoraal die met de agrarische wereld verbonden was zit nog in ons. De strijd vanuit de schaarste ligt evenwel feitelijk achter ons en we hebben eerder van alles te veel en hebben eigenlijk weinig reden om nog te verlangen. Er is genoeg, ook al is dat wat we hebben nog steeds niet goed verdeeld. Maar meer is nauwelijks nog nodig.

Soms lijkt het er inderdaad op alsof er geen natuurlijke grenzen meer zijn. Alsof we alles naar onze hand kunnen zetten. Maar, zoals steeds duidelijker wordt, is dat alleen het geval wanneer we op de korte termijn denken. De langere termijn vraagt wat anders. En die langere termijn wordt ook nog steeds korter zoals de aanpassing van de termijnen in de klimaatakkoorden illustreren. Ook al willen we dat eigenlijk niet in onze open en vrije samenleving, maar de noodzaak tot het stellen van grenzen is meer dan ooit nodig. Niet alles kan. Niet alles is verenigbaar. Keuzen zijn nodig. Een tijdig handelende en ordenende overheid is daarvoor onontbeerlijk – niet alleen in een crisis maar als een vanzelfsprekendheid die bij onze complexe samenleving hoort.

Ferdinand Mertens

Basiscursus snoeien van fruitbomen

Ben je trotse eigenaar van een hoogstamboomgaard? Dan is deze cursus een must… zeker als je pas jonge bomen aangeplant hebt. In de basiscursus leer je wat een hoogstamfruitboom is, hoe die groeit en bloeit, en hoe je aan de slag moet gaan om die te snoeien. Er is geen voorkennis vereist. De (gratis) cursus bestaat uit drie delen: een theoriemoment (op 15 november 2021) en twee praktijkmomenten (op 4 en 11 december 2021).

In de theorie komen o.a. volgende aspecten aan bod: hoe herken je blad- en bloemknoppen, hoe groeit een fruitboom, waarom snoeien we eigenlijk, welke soorten snoei bestaan er (vormsnoei, onderhoudssnoei, achterstallige snoei), wanneer pas je welke snoeivorm toe, snoeien van verschillende fruitsoorten (appel, peer, pruim, kers), … In de praktijklessen gaan we effectief aan de slag en leer je de vormsnoei zelf toepassen. De begrippen uit de theorieles komen dan nog eens aan bod.

Na het volgen van de volledige basiscursus ontvang je een certificaat, dit is in bepaalde gevallen nodig voor het verkrijgen van gemeentelijke subsidies voor de aanplant van hoogstamfruitbomen. De cursus is gratis maar inschrijven is verplicht. We vragen dat wie zich inschrijft, zich ook voor de drie delen engageert. Vergeet niet warme kleding aan te doen en gepast schoeisel, want het kan koud zijn dan! De theorieles vindt plaats in Kortessem, de praktijklessen in de boomgaard van het reservaat Altenbroek.

Meer info: Eliane.Erens@rlhv.be, http://www.rlhv.be.

De biefstukzwam, te mooi om op te eten

'Kijk eens wat er hier groeit', roept Jantje naar de juf tijdens een paddenstoelenwandeling met zijn klasje. 'Het is een paarse biefstuk, helemaal bedekt met kleine stekeltjes, en hij groeit uit de stam van een dikke boom. Zou je die biefstuk kunnen eten, juffrouw?' Dat moest de juf toch even aan de begeleidende gids vragen. En ja hoor, volgens die wijze man was deze eigenaardige zwam best wel te eten.

De juf en haar klasje stonden aan de voet van een dikke eik, en de zwam in kwestie was natuurlijk de biefstukzwam (*Fistulina hepatica*). Deze paddenstoel is helemaal bedekt met een kleverige, gelatineuze substantie, lijkend op een dikke laag uitgesmeerde confituur.

De kleur van de paddenstoel varieert van wijnrood tot leverkleurig bij oudere exemplaren. Hij kan uitgroeien tot een breedte van 35 cm en wordt wel 7 cm dik. Het gewicht kan oplopen tot 2 kg. Snij je deze zwam in stukken, dan verliest hij een bloedrode vloeistof, net zoals bij een echte biefstuk, waar nog bloed kan uitvloeien tijdens het versnijden. De zwam heeft dus zijn naam echt niet gestolen.

Je vindt hem aan de voet van oude eiken en tamme kastanjebomen, waar hij jarenlang kan blijven leven. Hij richt weinig schade aan bij zijn waardboom. In Engeland groeit er een exemplaar reeds honderd jaar aan de voet van dezelfde eik. Het veroorzaakte bruinrot verspreidt zich nauwelijks of niet, zodat de aantasting heel lokaal blijft. Hij onttrekt wel zijn voedsel aan de boom, maar geeft ook een harsachtige vloeistof terug aan zijn gastheer, waardoor er een mooie houtverkleuring tot stand komt. Deze mahonie-achtige verkleuring van het hout is erg geliefd in de Engelse meubelindustrie.Het wordt voornamelijk gebruikt bij timmerwerk van kleinere kunstmeubeltjes, en is wereldwijd bekend onder de naam *Englisch brown oak* ofwel *Angus brown oak.*

Er groeit in onze bossen nog een zwammetje dat mooie verkleuringen veroorzaakt in het hout van zijn gastheer, namelijk de kopergroene bekerzwam (*Chlorociboria aeruginascens*). Het door deze zwam geïnfecteerd eikenhout noemt men *green oak,* en wordt eveneens gebruikt als fineerhout bij het duurdere timmerwerk. Vroeger sneed men graag beeldjes van dwergen uit dit groenige hout, want dwergjes waren immers ook groen tot blauwgroen van kleur door de wede (of indigoplant), waar ze zich mee insmeerden als beschermmiddel tegen kwade geesten.

Onze biefstukzwam noemde men vroeger ook wel eens armeluisvlees of biefstuk van de armen. Zijn typische zure smaak kan men laten verdwijnen door hem helemaal te garen. Hij zou dan ook beter verteerbaar worden. De zwartverkleuring tijdens de bereiding oogt helemaal niet, maar zal je er toch moeten bijnemen.

Raar maar waar, de mycofobe Engelsen zijn gek van deze paddenstoel. Zij vinden hem zelfs lekker, rauw gebruikt in salades, maar hun lievelingsgerecht is toch wel de stamppot – *stew* – met biefstukzwam. In hun kookboeken vind je hem ook terug bij goulash, bij pasta, als kruiding in azijn opgelegd en met wild konijn of eend. Een stevige rode wijn zou best passen bij deze toch wel eigenzinnige smaak.

Ook onze Oosterburen zijn niet vies van deze zwam. Zij kennen de paddenstoel onder de naam, *Ochsenzunge* of *Leberpilz*, terwijl je in Engeland moet zoeken onder de noemer beefsteak fungus. De Duitsers beschermen hun *Ochsenzunge* door te vertellen dat het zeer gevaarlijk is om deze zwam van de boom te snijden en op te eten. 's Nachts zal er een ruige ridder voor je deur staan, om zijn in de strijd verloren oor weer op te eisen. Deze Duitsers hebben overschot van gelijk, want onze biefstukzwam is toch wel veel te fraai en te zeldzaam om te gebruiken voor consumptie.

Jos Tuerlinckx

Via Jean-Louis Xhonneux, wiens moeder ook een Laschet is, reageerde Albert Stassen uit Hombourg op het artikel over **Armin Laschet** in het vorige Blaedsje:

Het toponiem *Laschet* is volgens Boileau [1] afgeleid van het Latijnse *laeti*, d.w.z. vreemdelingen van Germaanse afkomst aan wie het Romeinse Rijk land gaf om tegen betaling te cultiveren en die over het algemeen naar de uiteinden van de dorpen werden verbannen. Deze uiteinden bleven soms deze naam met variaties dragen. Dus in het dorp Homburg betekenen de namen van drie gehuchten (Laschet, Lattenheuer, Later) etymologisch hetzelfde.

1. **Boileau, A.,** 1971, *Enquête dialectale sur la toponymie germanique du nord-est de la province de Liège*, Tome II: 97.

Intussen zijn we ook weer volop bezig met de volgende editie van ons jaarboek, **D'r Koeënwoof**. Daarin maken we plaats voor wat langere artikels dan in dit Blaedsje. Maar laat je zeker niet afschrikken: iedereen die iets interessants te vertellen heeft over de geschiedenis, de volkstaal, het landschap of de natuur van de Voerstreek vindt hierin een platform om haar of zijn verhaal te vertellen. Wees niet te bescheiden over je eigen schrijftalenten. Neem gerust contact op met redactie@heemennatuurvoeren.be.

Vroegere edities van D'r Koeënwoof (en ook van het Blaedsje) vind je op de website van Heem en Natuur Voeren: https://heemennatuurvoeren.be.

Klaprozen

Dit voorjaar bloeiden er opvallend veel **klaprozen** in sommige Voerense wegbermen. Het was een prachtig zicht, dat we hierbij helaas niet in kleur kunnen weergeven.

Wellicht is die overdadige bloei het gevolg van de droogte van de afgelopen jaren, gevolgd door een erg natte maand mei in 2021. Klaprozen gedijen namelijk alleen op grond met een 'hoge dynamiek': die moet omgewoeld worden of er moeten op een andere manier open ruimten in de vegetatie ontstaan. Vandaar dat we deze bloemen kennen als akkeronkruiden en dat de klaproos, de *poppy*, het symbool geworden is van de Eerste Wereldoorlog. De slagvelden van *Flanders' Fields* werden toen immers maar al te vaak omgewoeld door bommen en granaten. De natuurlijke habitat van dergelijke soorten zijn bijvoorbeeld de stroken langs een rivier: in de winter doet het water de vegetatie daar wegspoelen, zodat er in de zomer, als er minder water door de rivier stroomt, een strook vrijkomt waar snelle groeiers kunnen kiemen. Ga maar eens kijken langs de Maas; daar zie je ze nu opschieten.

De mens schiep nieuwe habitats voor deze soorten toen hij aan akkerbouw begon te doen. Technieken om al die 'onkruiden' uit het zaaigoed te filteren hadden ze nog niet; dus zagen de akkers er heel wat kleurrijker uit dan nu. De moderne landbouwer heeft geen boodschap aan die bloemenpracht. Zijn collega van lang geleden waarschijnlijk ook niet, maar hij had geen alternatief.

Wie er met heimwee aan terugdenkt, kan zich een zakje 'bloemenmengsel' aanschaffen. Maar als je er meerdere jaren plezier van wilt hebben, moet je de zaden verzamelen en weer uitstrooien op een bewerkte bodem.

Rik Palmans

Purperorchis

Toen ik 12 mei ging wandelen, op zoek naar de **purperorchis** in het Veursdal, waren er nog niet heel veel, maar kon ik langs de kant van het pad toch al van kortbij foto's maken.

Maar toen ik op 23 mei terug ging waren er wel veel meer exemplaren in de open plek, maar niks meer langs de kant van het pad. Na wat nauwkeuriger kijkwerk ontdekte ik bladeren waar orchideeën gestaan hadden. De bloemen waren weg. De resterende steeltjes hadden allemaal een mooi snijvlak. Niet geplukt dus, maar afgesneden. Allemaal! Ik vind het zo jammer dat we rond al het moois telkens een omheining moeten zetten om respect te krijgen!

Ingrid Briers

Herinner je je nog de scène waarbij Jean-Louis Michel in de zetel naast de Turkse president Erdogan ging zitten en Ursula von der Leyen liet rechtstaan (6 april 2021)? Het deed Jean-Louis Xhonneux denken aan een zinnetje in het vorige Blaedsje. *À vous l'honneur, de vèrke gunt väör*, had Von der Leyen kunnen zeggen als ze het Voerense dialect had beheerst.